

tersit, non sanè intelligo; verumtamen, quidquid illinc nuntiatum sit, non longè abesse à consiliis amicorum. EST enim res ipsa jam in eum locum adducta, ut quamquam multum intersit inter eorum causas, qui dimicant, tamèn inter victorias non multum interfuturum putem. Sed planè animus, qui dubiis rebus forsitàm fuerit infirmior, desperatis confirmatus est multum: quem etiam superiores tuæ litteræ confirmarunt: quibus intellexi, quàm fortiter injuriam ferres: juvitque me, tibi cum summam humanitatem, tum etiam tuas litteras profuisse. Verum enim scribam: teneriore mihi animo videbare, sicut omnes ferè, qui vita ingenua, in beata, et libera civitate viximus. Sed, ut illa secunda moderatè tulimus: sic hanc non solum adversam, sed etiam funditus eversam fortunam fortitè ferre debemus: ut hoc saltè in maximis malis boni consequamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debebamus, propterea quòd nullum sensum esset habitura, nunc sic affecti, non modò contemnere audeamus, sed etiam optare. Tu, si me diligis, fruire isto otio, tibi que persuade, PRÆTER culpam, ac peccatum, quòd sempèr caruisti, et carebis, homini accidere nihil posse, quòd sit horribile, aut pertimescendum. Ego, si videbitur recte fieri posse, ad te veniam brevi: si quid acciderit, ut mutandum consilium sit, te certiozem faciam statim. Tu ità fac cupidus mei videndi sis, ut istinc te ne moveas tam infirma valetudine, nisi ex me priùs quasieris per litteras, quid te velim facere. Me velim, ut facis, diligas, valetudinique tuæ, et tranquillitati animi servias. Vale.

M. T. CICERONIS
EPISTOLARUM
AD TORQUATUM, ET ALIOS.

LIBER VI.

ARGUMENTUM.

A. Manlium Torquatum, qui Pompejanas partes secutus erat, consolatur in eo, quòd Romæ non sit, et aliquam simul spem redditus ostendit.

M. T. C. A. Torquato S. D.

Etsi ea perturbatio est omnium rerum, ut suæ quemque fortunæ maximè pœniteat; nemoque fit, quin ubivis, quam ibi, ubi est, esse malit: tamen mihi dubium non est, quin hoc tempore bono viro Romæ esse, miserimum sit. Nam etsi quocumque in loco quisque est, idem est ei sensus, et eadem acerbitas ex interitu rerum, et publicarum, et suarum: tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ cateri audiunt, intueri coguntur: nec avertèrè à miseriis cogitationem sinunt. Quarè etsi multarum rerum desiderio te angi necesse est: tamen illo dolore, quo maximè te confici audio, quòd Romæ non sis, animum tuum libera. Etsi enim cum magna molestia tuos, tuaque desideras: tamèn illa quidè, quæ requiris, suum statum te-

nent, nec meliùs, si tu adesses, tenerent: nec sunt
 ullo in proprio periculo: nec debes tu, cum de tuis
 cogitas, aut præcipuam aliquam fortunam postu-
 lare, aut communem recusare. De te autèm ipso,
 Torquate, est tuum sic agitare animo, ut non ad-
 hibeas in consilium cogitationum tuarum despe-
 rationem, aut timorèm. Neque enim is, qui in te
 adhuc injustior, quàm tua dignitas postulabat,
 fuit, non magna signa dedit animi erga te miti-
 gati. Nec tamèn is ipse, à quo salus petitur, ha-
 bet explicatam, aut exploratam rationem salutis
 suæ. Cumque omnium bellorum exitus incerti sint,
 ab altera victoria tibi periculum nullum esse per-
 spicio, quod quidem se junctum sit ab omnium in-
 teritu: ab altera te ipsum nunquàm timuisse certò
 scio. Reliquum est, ut te id ipsum, quod ego qua-
 si consolationis loco pono, maximè excruciet,
 commune periculum reip. cujus tanti mali, quam-
 vis docti viri multa dicant, tamèn vereor, ne con-
 solatio nulla possit vera reperiri, præter illam, quæ
 tanta est, quantum in cujusque animo roboris est,
 atque nervorum. Si enim BENE sentire, rectèque
 facere, satis est ad benè, beatèque vivendum:
 vereor, ne eum, qui se optimorum consiliorum consi-
 cientia sustentare possit, miserum esse nefas sit di-
 cere. Nec enim nos arbitror, victoriæ præmiis duc-
 tos, patriam olim, et liberos, et fortunas reli-
 quisse: sed quoddam nobis officium justum, et
 pium, et debitum reipub. nostræque dignitati vi-
 debatur: qui nequè, cum id faciebamus, tam era-
 mus amentes, ut explorata nobis esset victoria.
 Quarè, si id evenit, quod ingredientibus nobis in
 causam propositum fuit accidere posse: non debe-

mus ità cadere animis, quasi aliquid evenerit,
 quod fieri posse nunquàm putarimus. Simus igitur
 ea mente, quam ratio, et veritas præscribit; ut
 nihil in vita nobis præstandum præter culpam pute-
 mus, eaque cum careamus, omnia humana placa-
 tè, et moderatè feramus. Atque hæc eò pertinet
 oratio, ut, perditis rebus omnibus, tamèn ipsa
 virtus se sustentare posse videatur: sed, si est spes
 aliqua rebus communibus, ea tu quicumque status
 est futurus, carere non debes. Atque hoc mihi
 scribenti veniebat in mentem me eum esse, cujus
 tu desperationem accusare solitus esses, quemque
 auctoritate tua cunctantem et diffidentem excita-
 re. Quo quidèm tempore non ego causam nostram,
 sed consilium improbavam. Serò enim nos iis ar-
 mis adversari videbam, quæ multò antè confirma-
 ta per nosmetipsos erant, dolebamque pilis, et
 gladiis, non consiliis, neque auctoritatibus nos-
 tris, de jure publico disceptari. Neque ego ea,
 quæ facta sunt, fore cum dicebam, divinabam fu-
 tura: sed, quod et fieri posse, et exitiosum fore
 si evenisset, videbam, id ne accideret, timebam:
 præsertim cum si mihi alterutrum de eventu, at-
 que exitu rerum promittendum esset, id futurum,
 quod evenit, exploratiùs possem promittere. Iis
 enim rebus præstabamus, quæ non prodeunt in
 aciem: usus autèm armorum, et militum robore in-
 inferiores eramus. Sed tu illum animum nunc adhibe,
 quæso, quo me tum esse oportere censebas. Hæc
 eo scripsi, quòd mihi nunc Philargytus tuus, om-
 nia de te requirenti, fidelissimo animo (ut mihi
 quidèm visus est) narravi, te interdum sollicitum
 solere esse vehementiùs. Quod facere non debes,

nec dubitare, quin aut aliqua republ. sis futurus, qui esse debes, at perdita, non afflictiore conditione, quàm ceteri. Hoc verò tempus, quo exanimati omnes, et suspensi sumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quòd et in ea urbe es, ubi nata, et alta est ratio, ac moderatio vitæ, et habes Ser. Sulpicium, quem sempèr unicè dilexisti, qui te profectò et benevolentia, et sapientia consolatur. Cujus si essemus auctoritatem, et consilium secuti togati potiùs potentiam, quàm armati victoriam subissemus. Sed hæc longiora fortassè fuerunt, quàm necesse fuit. Illa, quæ majora sunt, brevius exponam. Ego habeo, cui plus, quàm tibi debeam, neminem, quibus debeam quantum tu intelligis, eos mihi hujus belli casus eripuit. Qui sim autèm hoc tempore, intelligo: sed quia NEMO est tam afflictus, qui, si nihil aliud studeat, nisi id, quod agit, non possit navare aliquid, et efficere: omne meum consilium, operam, studium, certè velim existimes tibi, tuisque liberis esse debitum. Vale.

ARGUMENTUM.

Primum se excusat, quòd minus saepe scribat: deinde de re diti Torquati esse impetratum significat: et consolationis loco subjungit nihil ei præcipue timendum.

M. T. C. A. Torquato S. D.

Peto à te, ne me putes oblivione tui rariùs ad te scribere, quàm solebam, sed aut gravitate valetudinis (qua tamèn, jam paululùm videor levarti), aut quòd absum ab urbe, ut, qui ad te profi-

ciscantur, scire non possim. Quarè velim ità statutum habeas, me tui memoriam summa cum benevolentia tenere, tuasque omnes res non minori mihi curæ, quàm meas esse. Quòd majore in varietate versata est adhuc tua causa, quàm homines aut volebant, aut opinabantur: mihi crede, non est pro malis temporum, quod molestè feras. Necesse est enim aut armis urgeri rempub. sempiternis, aut, his positis, recreari aliquandò, aut funditùs interire. Si arma valebunt, nec eos, à quibus recipis, vereri debes, nec eos, quos adjuvisti: sin armis aut conditione positis, aut defatigatione abjectis, aut victoria detractis, civitas respiraverit, et dignitate tua frui tibi, et fortunis licebit. Sin omninò interierint omnia, fueritque is exitus, quem vir prudentissimus M. Antonius jam tum timebat, cum tantùm instare malorum suspicabatur, misera est illa quidèm consolatio, tali præsertim civi, et viro, sed tamèn necessaria; NIHIL esse præcipuè cuiquam dolendum in eo, quod accidat universis. Quæ vis insit in his paucis verbis (plura enim committenda epistolæ non erant), si attendes, quod facis, profectò etiam sine meis litteris intelliges, te aliquid habere, quod speres; nihil, quòd aut hoc, aut aliquo reip. statu timeas. Omnia si interierint, cum superstitem te esse reipub. ne, si liceat quidèm, velis, ferendam esse fortunam, præsertim quæ absit à culpa. Sed hæc hactenùs. Tu velim scribas ad me, quid agas, et ubi futurus sis, ut aut quò scribam, aut quò veniam, scire possim. Vale.

ARGUMENTUM.

Consolari vult: sed quia nihil aliud ad consolandum suppetit, consolationem ait debere esse optimorum consiliorum conscientiam.

M. T. C. A. Torquato S. D.

Superioribus litteris, benevolentia magis adductus, quàm quòd res ità postularet, fui longior. Neque enim confirmatione nostra egebat virtus tua: neque erat ea mea causa, atquè fortuna, ut, cui omnia deessent, alterum confirmarem. Hoc itè tempore brevior esse debeo. Sive enim tùm nihil opus fuit tam multis verbis, nihilo magis nunc opus est: sive tùm opus fuit: illud satis est, præsertim cum accesserit nihil novi. Nam etsi quotidie aliquid audimus earum rerum, quas ad te perferri existimo: summa tamèn eadem est, et idem exitus, quem ego tam video animo, quàm ea, quæ oculis cernimus. Nec verò quidquam video, quod non idem te videre certò sciam. Nam etsi, quem exitum acies habitura sit, divinare nemo potest: tamèn et belli exitum video, et si id minùs, hoc quidèm certè, cum sit necesse alterutrum vincere, qualis futura sit, vel hæc, vel illa victoria. Idque cum optimè perspexi, tale video, nihil ut mali videatur esse futurum, si id vel antè acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. ITA enim vivere, ut non sit vivendum, miserimum est: mori autèm nemo sapiens miserum duxit, ne beato quidèm. Sed in ea es urbe, in qua hæc vel plura, et ornatiores parietes ipsi loqui posse videantur. Ego tibi hoc confirmo, **ETSI** levis est conso-

latio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc majorem in discrimine esse, quàm quemvis aut eorum, qui discesserint, aut eorum, qui remanserint. Alteri dimicant; alteri victorem timent. Sed hæc consolatio levis, illa gravior, qua te uti spero, ego certè utor. Nec enim, dùm ero, angar ulla re, cum omni vacem culpa: et si non ero, sensu omninò carebo. Sed rursus, qui ad te hæc. Mihi tui, tua omnia, maximæ curæ sunt, et dum vivam, erunt. Vale.

ARGUMENTUM.

Consolatoria epistola rationibus undecumque collectis: sed si consideras, desperationem potius continet.

M. T. C. A. Torquato S. D.

Novi, quod ad te scriberem, nihil erat: et tamèn, si quid esset, sciebam, te à tuis certiore fieri solere. De futuris autèm rebus etsi sempèr difficile est dicere; tamèn interdum conjectura possis proprius accedere, cum res est ejusmodi, cujus exitus provideri possit. Nunc tantùm videmur intelligere, non diuturnum bellum fore; etsi idipsum nonnullis videatur secùs. Equidèm, cum hæc scribebam, aliquis jam actum putabam, non quòd ego certò scirem, sed quòd non difficilis erat conjectura. Nam cum omnis belli Mars communis, et cum sempèr incerti exitus præliorum sunt: tùm hoc tempore ità magnæ utrinque copiæ, ità paratæ ad depugnandum esse dicuntur, ut uterumque vicerit, non sit mirum futurum. Illa in dies singulos magisque opinio hominum confirmatur, etiamsi

inter causas armorum aliquantum intersit, tamē inter victorias non multum interfuturum. Alteros propemodum jam sumus experti: de altero, nemo est, quin cogitet, quam sit metuendus iratus victor armatus. Hoc loco si videor augere dolorem tuum, quem consolando levare debebam, fateor, me communium malorum consolationem nullam invenire præter illam, quæ tamē, si possis eam suscipere, maxima est; quæque ego quotidie magis utor; **CONSCIENTIAM** rectæ voluntatis maximam consolationem esse rerum incommodarum: nec esse ullum magnum malum præter culpam; à qua quando tantum absumus, ut etiam optimè senserimus, eventusque magis nostri consilii, quam consilium reprehendatur; et quando præstitimus, quod debuimus: moderatè, quod evenit, feramus. Sed hoc mihi tamē non sumo, ut te consoler de communibus miseriis, quæ et ad consolandum majoris ingenii, et ad ferendum singularis virtutis indigent. Illud cuiusvis facile est docere, cur præcipue tu dolore nihil debeas. Ejus enim, qui tardior in te levando fuit, quam fore putaramus, non est mihi dubia de tua salute sententia: de aliis autem non arbitror te expectare, quid sentiam. Reliquum est, ut te angat, quod absis à tuis tandiù; res molesta, præsertim ab iis pueris, quibus nihil potest esse festiviùs. Sed, ut antea ad te scripsi, tempus est hujusmodi, ut suam quisque conditionem miseriam putet, et ubi quisque sit, ibi esse minimè velit. Equidem, nos quod Romæ sumus, miserissimum esse duco; non solum quod in omnibus malis acerbius est videre, quam audire; sed etiam, quod ad omnes casus subitorum periculorum ma-

gis objecti sumus, quam si abessemus. Etsi meipsum consolatore tuum non tantum litteræ, quibus semper studii, quantum longinquitas temporis mitigavit. Quanto fuerim in dolore, meministi. In quo prima illa consolatio est, vidisse me plus, quam ceteros, cum cupiebam quavis iniqua conditione pacem: quod etsi casu, non divinatione mea, factum est, tamē hac inani prudentiæ laude delector. Deindè, quod mihi ad consolationem commune tecum est, si jam vocer ad exitum vitæ, non ab ea repub. avellar, qua carendum esse doleam, præsertim cum id sine ullo sensu futurum sit. Adjuvat etiam ætas, et acta jam vita, quæ cum cursu suo benè confecto delectatur; tum vetat in eo vim timere, quò nos jam natura ipsa penè perduxerit. Postremò, is vir, vel etiam ii viri, hos bello occiderunt, ut impudentia videatur, eandem fortunam, si res cogat, recusare. Equidem mihi omnia propono, nec ullum est tantum malum, quod non putem impendere: sed cum plus in metuendo mali sit, quam in illo ipso, quod timetur, desino; præsertim cum id impendeat, in quo non modò dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus sit. Sed hæc satis multa, vel plura potius quam necesse fuit. Facit autem non loquacitas mea, sed benevolentia longiores epistolas. Servium discessisse Athenis, molestè tuli. Non enim dubito quin magnæ tibi levationi sit solitus esse quotidianus congressus, et sermo cum familiarissimi hominis, tum optimi, et prudentissimi viri. Tu vellim te, ut debes, et soles, tua virtute sustentas. Ego, quæ te velle, quæque ad te, et ad tuos pertinere arbitrabor, omnia stu-

diosè, diligenterque curabo. Quæ cum faciam, benevolentiam tuam ergà me imitabor, merita non assequar. Vale.

ARGUMENTUM.

Cæcinam qui Pompejo contra Cæsarem pugnauerat, patria carentem bene sperare jubet; seque ei nulla in re defuturum pollicetur. Ei autem Cæsarem ignovisse, Hirtius tradit de bello africano.

M. T. C. A. Cæcinæ S. D.

Quotiescumquè filium tuum video, video autem ferè quotidie, polliceor ei studium quidè meum, et operam sine ulla exceptione, aut laboris, aut occupationis, aut temporis: gratiam autem, atque auctoritatem cum hac exceptione, quantum valeam, quantumque possim. Liber tuus et lectus est, et legitur à me diligenter, et custoditur diligentissimè. Res, et fortunæ tuæ mihi maximè curæ sunt: quæ quidè quotidie faciliores mihi, et meliores videntur, multisque video magnæ esse curæ: quorum de studio, et de sua spe filium ad te perscripsisse certò scio. Iis autem de rebus, quas conjectura consequi possumus, non mihi sumo, ut plus ipse prospiciam, quam te videre, atque intelligere mihi persuaserim. Sed tamen, quia fieri potest, ut tu ea perturbatione animo cogites, puto esse meum, quid sentiam, exponere. Ea natura rerum est, et iis temporum cursus, ut non possit ista aut tibi, aut cæteris fortuna esse diuturna, neque hæere in tam bona causa, et in tam bonis civibus tam acerba injuria. Quare ad eam spem, quam extrà ordinem de te

ipso habemus, non solùm proter dignitatem, et virtutem tuam (hæc enim ornamenta sunt tibi etiam cum aliis communia) accedunt tua præcipua, propter eximium ingenium, summamque virtutem: cui meherculè hic, cujus in potestate sumus, multum tribuit. Itaque ne punctum quidè temporis in ista fortuna fuisses, nisi eo ipso bono tuo quo delectatur, se violatum putaret. Quod ipsum lenitur quotidie significaturque nobis ab iis, qui simul cum eo vivunt: tibi hanc ipsam opinionem ingenii apud ipsum plurimum profuturam. Quapropter primum fac animo forti, atque magno sis. Ità enim natus, ità educatus, ità doctus es, ità etiam cognitus, ut tibi id faciendum sit; deindè spem quoque habeas firmissimam propter eas causas, quas scripsi. A me verò tibi omnia, liberisque tuis paratissima esse confidas velim. Id enim et vetustas nostri amoris, et mea consuetudo in meos, et tua multa erga me officia postulant. Vale.

ARGUMENTUM.

Ad confirmandum Cæcinæ exulis animum divinationem quamdam inducit, sumptam ex Cæsaris natura, et ex civilium temporum ratione.

M. T. C. Cæcinæ S. D.

Vereor, ne desideres officium meum, quod tibi pro nostra, et meritorum multorum, et studiorum parium conjunctione deesse non debet: sed tamen vereor, ne litterarum à me officium requiras: quas tibi et jam pridè, et sæpè misissem, nisi quotidie melius expectans, gratulationem, quam

confirmationem animi tui, complecti litteris maluissem. Nunc autem, ut spero, brevi gratulabor: itaque in aliud tempus id argumentum epistolae differo. His autem litteris animum tuum, quem minimè imbecillum esse et audio, et spero, et si non sapientissimi, at amicissimi hominis auctoritate confirmandum, etiam atque etiam puto: nec iis quidem verbis, quibus te consoles, ut afflicto, et jam omni spe salutis orbatum, sed ut eum, de cuius incolumitate non plus dubitem, quam te memini dubitare de mea. Nam cum me ex republica expulissent illi, qui illam cadere posse, stante me, non putarant: memini, me ex multis hospitibus, qui ad me ex Asia, in qua tu eras, venerant, audire, te de glorioso, et celeri reditu meo confirmare. Si te ratio quaedam Etruscae disciplinae, quam à patre, nobilissimo, atque optimo viro acceperas, non fefellit: nec nos quidem nostra divinatio fallit, quam tum sapientissimorum virorum monumentis, atque praeceptis, plurimisque, ut tu scis, doctrinae studio, tum magno etiam usu tractandae reipublicae, magnaue nostrorum temporum varietate consecuti sumus. Cui quidem divinationi hoc plus confidimus, quòd ea nos nihil in his tam obscuris rebus, tamque perturbatis unquam omnino fefellit. Dicerem, quae antea futuro dixissem, ni vererem, ne ex eventis fingere viderem. Sed tamen plurimi sunt testes, me et initio, ne conjungeret se cum Caesare, monuisse Pompejum; et postea, ne se jungeret. Conjunctione frangi senatus opes, disjunctione civile bellum excitari videbam. Atqui utebar familiarissimè Caesare, Pompejum faciebam plurimi: sed

erat meum consilium cum fidele Pompejo, tum salutare utrique. Quae praeterea providerim, praetereo, nolo enim hunc de me optimè meritum existimare, ea me suasisse Pompejo, quibus ille si paruisset, esset hic quidem clarus in toga, et princeps, sed tantas opes, quantas nunc habet, non haberet. Eundem in Hispaniam cepsui; quod si fecisset, civile bellum nullum omnino fuisset. Rationem haberi absentis, non tam pugnante, liceret, quam ut, quando ipso consule pugnante, populus jusserat, haberetur. Causa belli orta est: quid ego praetermisi aut monitorum, aut querelarum, cum vel iniquissimam pacem justissimo bello anteferrem? victa est auctoritas mea non tam à Pompejo (nam iis movebatur), quam ab iis, qui duce Pompejo freti, peropportuna et rebus domesticis, et cupiditatibus suis illius bellum victoriam fore putabant. Susceptum bellum est, quiescente me: depulsum ex Italia, manente me, quòd potui. Sed valuit apud me plus pudor meus, quam timor. Veritus sum deesse Pompeii saluti, cum ille aliquando non defuisset meae. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiarus, sic ego prudens, et sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus: quo in bello nihil adversi accidit non praediciente me. Quare, quando, aut auferes, et astrologi solent, ego quoque augur publicus ex meis superioribus praedictis constitui apud te auctoritatem augurii, et divinationis meae; debet habere fidem nostra praedictio. Non igitur ex alitis volatu, nec è cantu sinistro oscinis (ut in nostra disciplina est) nec è tripudiis solistimis, aut somniis tibi auguror;

sed habeo alia signa, quæ observem, quæ, etsi non sunt certiora illis, minùs tamèn habent vel obscuritatis, vel erroris. Notantur autèm mihi ad divinandum signa duplici quadam via: quarum alteram duco è Cæsare ipso, alteram è temporum civilium natura, atque ratione. In Cæsare hæc sunt, mitis, clemensque natura, qualis exprimitur præclare illo libro querelarum tuarum: accedit, quòd mirificè ingeniis excellentibus, quale est tuum, delectatur. Præterea cedit multorum justis, et officio incensis, non inanibus, aut ambitiosis voluntatibus. In quo vehementè cum consentiens Etruria movebit. Cur hæc igitur adhuc parùm profecerunt? quia non putat se sustinere causas posse multorum, si tibi, cui justius videtur irasci posse, concesserit. Quæ est igitur (inquires) spes ab irato? Ex eodem fonte se hausturum intelligit laudes suas, è quo sit levitèr aspersus. Postremò homo est valdè acutus, et multùm providens: intelligit, te hominem in parte Italiæ minimè contemenda facillè omnium nobilissimum, et in communi republica cuivis summorum tuæ ætatis, vel ingenio, vel gratia, vel fama populi Rom. parem, non posse prohiberi à republ. diutiùs. Nollet hoc temporis potiùs esse aliquandò beneficium, quàm jam suum. Dixi de Cæsare: nunc dicam de temporum, rerumque natura. Nemo est tam inimicus ei causæ, quàm Pompejus animatus meliùs, quàm paratus, susceperat, qui nos malos cives dicere, aut homines improbos audeat. In quo admirari soleo gravitatem, et justitiam, et sapientiam Cæsaris. Nunquàm nisi honorificentissimè Pompejum appellat. At in ejus

personam multa fecit asperiùs. Armorum ista, et victoriæ sunt facta, non Cæsaris. At nos quemadmodum est complexus? Cassium sibi legavit: Brutum Galliæ præfecit. Sulpitium Græciæ, Marcellum, cui maximè succensebat, cum summa illius dignitate restituit. Quò igitur hæc spectant? rerum hoc natura, et civilium temporum non patietur; nec manens, nec mutata ratio feret, primum ut non in causa pari eadem sit et conditio, et fortuna omnium: deindè ut in eam civitatem boni viri, et boni cives nulla ignominia notati non revertantur, in quam tot nefariorum scelerum condemnati, reverterunt. Habes augurium meum; quo, si quid addubitarem, non potiùs uterer, quàm illa consolatione, qua facillè fortem virum sustentarem, te, si explorata victoria arma sumpsisses pro republica (ità enim tum putabas) non nimis esse laudandum: sin proptèr incertos exitus, eventusque bellorum posse accidere, ut vinceremur, putasses, non debere te ad secundam fortunam benè paratum fuisse, adversam ferre nullo modo posse. Disputarem etiam, quanto solatio tibi conscientia tui facti, quantæ delectationi in rebus adversis litteræ esse deberent. Commemorarem non solùm veterum, sed horum etiam recentium vel ducum, vel comitum tuorum gravissimos casus. Etiam externos multos claros viros nominarem. LEVAT enim dolorem communis quasi legis, et humanæ conditionis recordatio. Exponerem etiam, quemadmodum hic, et quanta in turba, quantaque in confusione rerum omnium viveremus; necesse est enim minore desiderio perdita repub. carere, quàm bona. Sed hoc

genere nihil opus est. Incolumen te citò, ut spero, vel potius, ut perspicio, videbimus. Interea tibi absenti, et huic, qui adest, imagini animi, et corporis tui, constantissimo, atque optimo, filio tuo studium, officium, operam, laborem meum jampridem et pollicitus sum, et detuli nunc hoc amplius, quòd me amicissimè quotidie magis Cæsar amplectitur, familiares quidem ejus, sicuti neminem. Apud quem quidquid valebo vel auctoritatè, vel gratia, valebo tibi. Tu cura, ut cum firmitudine te animi, tum etiam spe optima sustentas. Vale.

ARGUMENTUM.

Primum agit de libro, quem in Cæsarem scripserat; deinde studiosè rogat, ut veniam sibi à Cæsare, potestatemque impetret redeunti.

Cæcina Ciceroni S. D.

Quòd tibi non tam celeritèr liber est reditus, ignosce timori nostro, et miserere temporis. Filius, ut audio, pertimuit (neque injuria) si liber exisset, quandò non tam interest, quo animo scribatur, quàm quo accipiatur, ne ea res inepte mihi noceret; cum præsertim adhuc styli pœnas dem. Qua quidem in re, singulari sum fato: nam cum mendum scripturæ litura tollatur, stultitia fama mulctetur; meus error exilio corrigitur: cujus summa criminis est, quòd armatus adversario maledixi. Nemo nostrum est, ut opinor, quin vota victoriæ suæ fecerit: nemo, quin, etiam cum de alia re immolaret, tamèn eo quidem ipso tempore, ut quamprimùm. Cæsar superaretur, optarit. Hoc si non cogitat, omnibus rebus felix est: si scit,

et persuasus est quid irascitur ei, qui aliquid scripsit contrà suam voluntatem, cum ignoverit omnibus, qui multa deos venerati sint contra ejus salutem; sed, ut eodem revertar, causa hæc fuit timoris: scripsi de te parcè mediusfidius, et timidè, non revocans me ipse, sed penè refugiens. Genus autèm hoc scripturæ non modò liberum, sed incitatum, atque elatum esse debere, quis ignorat? solum existimatur esse, alteri maledicere: tamèn cavendum est, ne in patulantiam incidas. Impeditum, se ipsum laudare, ne vitium arrogantis subsequatur. Solum verò liberum alterum laudare. De quo quidquid detrahas, necesse est aut infirmitati, aut invidiæ assignetur. Ac nescio, an tibi gratius, opportuniusque acciderit, nam quod præstare non poteram, primum erat non attingere: secundum beneficium, quamparcissimè facere, sed tamèn ego me quidem sustinui: multa minui, multa sustuli: complura ne posui quidem. QUEMADMODUM igitur scholarum gradus, si alios tollas, alios incidas, nonnullos maiè hærentes relinquant, ruinæ periculum struas, non ascensum pares: sic tot malis tum victum, tum fractum studium scribendi, quid dignum auribus, aut probabile potest afferre? Cum verò ad ipsius Cæsaris nomen veni, toto corpore contremisco, non pœnæ metu, sed ipsius iudicii: totum enim Cæsarem non novi. Quem putas animum esse, ubi secum loquitur? hoc probabit: hoc verbum suspiciosum est, quid si muto? at vereor, ne pejus sit. Age verò, laudo aliquem. Num offendo? cum porro non offendam, quid si non vult? armati stylum persequitur: victi, et nondum restituti quid

faciet? Auges etiam tu mihi timorem, qui in Oratore tuo caves tibi per Brutum, et ad excusationem socium quæris. Ubi hoc tu omnium patronus facis, quid me, veterem tuum, nunc omnium clientem, sentire oportet? In hac igitur calumnia timoris, et cæcæ suspicionis tormento, cum plurima ad alieni sensus conjecturam, non ad suum iudicium scribantur, quàm difficilè sit evadere, si minus expertus es (quòd te ad omnia summum, atque excellens armavit ingenium), nos sentimus. Sed tamèn ego filio dixeram, librum tibi legeret, et auferret: aut ea conditione daret, si reciperes te correcturum, hoc est, si totum alium faceres. De asiatico itinere, quamquàm summa me necessitas premebat, ut imperasti, feci. Te pro me quid horter? vides tempus venisse, quo necesse sit de nobis constitui. Nihil est, mi Cicero, quòd filium meum expectes: adolescens est: omnia excogitare, vel studio, vel ætate, vel metu non potest. Totum negotium tu sustineas oportet: in te mihi omnis spes est. Tu pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiat Cæsar, tenes; à te omnia profiscantur, et per te ad exitum perduntur necesse est. Apud ipsum multum, apud ejus omnes plurimum potes. Unum si tibi persuaseris, non hoc esse tui muneris, si quid rogatus fueris, ut facias, (quamquàm id magnum, et amplum est) sed totum tuum esse onus, perficies. Nisi fortè aut in miseria nimis stultè, aut in amicitia nimis imprudentè tibi onus impono, sed utrique rei excusationem tuæ vitæ consuetudo dat. Nam quòd ità consuisti pro amicis laborare, non jam sic sperant abs te, sed etiam sic imperant

tibi familiares. Quòd ad librum attinet, quem tibi filius dabit; peto à te, ne exeat: aut ità corrigas, ne mihi noceat. Vale.

ARGUMENTUM.

Datum sibi à Balbo, et Oppio scribit, ut Cæcinæ liceret esse in Sicilia; ibique ut commoretur, suadet.

M. T. C. Cæcinæ. S. D.

Cum esset mecum Largus, homo tui studiosus, locutus Kal. Jan. tibi præfinitas esse: quod omnibus in rebus perspexeram; quæ Balbus, et Oppius, absente Cæsare, egissent, ea solere illi rata esse; egi vehementè cum his, ut hoc mihi darent, tibi in Sicilia, quoad vellemus, uti esse licerent. Qui mihi consuissent aut libentè polliceri, si quid esset ejusmodi, quod eorum animos non offenderet, aut etiam negare, et afferre rationem, cur negarent: huic meæ rogationi potius non continuo responderunt: eodem die tamèn ad me reverterunt: mihi hoc dederunt, ut esses in Sicilia, quoad velles: se præstituros, nihil ex eo te offensionis habiturum. Quandò quid tibi permittatur, cognovisti, quid mihi placeat, puto te scire oportere. Actis his rebus, litteræ à te mihi sunt redditæ: quibus à me consilium petis, quid sim tibi auctor, in Sicilia ne subsidias, an ut ad reliquas asiaticæ negotiationis profisciscare. Hæc tua deliberatio non mihi convenire visa est cum oratione Largi. Ille enim mecum, quasi tibi non liceret in Sicilia diutius commorari, ità locutus erat: tu autèm, quasi concessum sit, ità deliberas. Sed ego, sive hoc, sive illud est, in Sicilia censeo commoran-